

*Dr Igor Vuletić**
Pravni fakultet
Sveučilište Josipa Jurja Štrosmajera u Osijeku
ORCID: 0000-0001-5472-5478

ŽIVOTNA SREDINA I KAZNENOPRAVNI INSTRUMENTI ZAŠTITE Norma i praksa Republike Hrvatske**

SAŽETAK: U radu se daje sažet prikaz glavnih značajki hrvatskog materijalnog kaznenog prava kao instrumenta društvene zaštite. Autor opisuje najvažnije odrednice općeg i posebnog dijela hrvatskog Kaznenog zakona, raščlanjuje važniju sudsku praksu, ukazuje na odabrane teorijske prijepore i stajališta prvenstveno hrvatskih ali povremeno i stranih teoretičara, te na takvoj podlozi iznosi svoja mišljenja o promatranim problemima. Na temelju takvog izlaganja, autor zaključuje o tome na koji način i u kojoj mjeri hrvatsko kazneno materijalno pravo ispunjava svoju društvenu ulogu u kontekstu postojećih društvenih okolnosti i potreba.

Ključne reči: sankcija, kazna, krivnja, kazneno djelo, svrha kažnjavanja, generalna prevencija, retribucija

* e-mail: ivuletic@pravos.hr, vanredni profesor, predstojnik Katedre kaznenopravnih znanosti.

** Rad je primljen 17. 9. 2022, a prihvaćen je za objavljivanje 2. 12. 2022. godine.

UVOD

Kazneno pravo, u skladu sa svojim supsidijarnim karakterom, predstavlja posljednju branu društvene zaštite protiv opasnih načina ponašanja, koja nazivamo kaznenim djelima. U tom smislu ono je *ultima ratio societatis*, čija je osnovna zadaća zaštita zajedničkog života ljudi u društvu.¹ Kazneno djelo je društvena pojava, a počinitelj kaznenog djela je član društva, zbog čega i kaznenopravni propisi moraju pratiti društvena kretanja i nalaziti najbolji način odgovora na takva kretanja.² Zato kazneno pravo uvijek prati dinamiku društvenih promjena. Upravo u tom kontekstu zanimljivo je promatrati hrvatsko kazneno pravo. Naime, Republika Hrvatska je od osamostaljenja prošla niz reformi kaznenog zakonodavstva. Te su reforme pratile odgovarajuće društveno-političke trendove: od potrebe za stvaranjem vlastitog suvremenog kaznenog zakonodavstva kroz donošenje Kaznenog zakona iz 1997. godine,³ preko nužnosti udovoljavanja međunarodnim standardima uvođenjem novih instituta (primjerice, odgovornosti pravnih osoba, zatim kaznenih djela zločina protiv čovječnosti i odgovornosti zapovjednika i sl.), pa do udovoljavanja kriterijima uspostavljenim kroz presude ESLJP-a donošenjem posljednjeg Kaznenog zakona, koji je stupio na snagu 2013. godine.⁴ Na ovom mjestu ćemo se usuditi konstatirati kako u Republici Hrvatskoj postoji svojevrsna kultura čestog mijenjanja i prilagođavanja propisa. Tako se može primijetiti da je postojeći KZ/11, od donošenja 2011. godine, mijenjan i dopunjavan sedam puta. Slična situacija vrijedi i u procesnom zakonodavstvu. Mišljenja smo da takva situacija nipošto nije poželjna jer česte promjene onemogućuju praksu da se ustali pa time neizravno izazivaju pravnu nesigurnost, a to svakako ima značajan utjecaj na niže opisanu zadaću kaznenog prava u društvu.

S obzirom da je tema ovog rada usmjerena na pitanje zaštite životne sredine kaznenopravnim instrumentima, to će glavnina izlaganja biti usredotočena na nekoliko odabranih područja kaznenog materijalnog prava za koja smatramo da će najbolje ilustrirati dinamiku interakcije kaznenog prava i društva. Najprije ćemo objasniti temeljne značajke hrvatskog materijalnog

¹ Jescheck, H.-H., Weigend, T. (1996). *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker & Humblot, 2.

² Levitt, A. (1922). Some Societal Aspects of the Criminal Law. *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 13, br. 1, 90–91.

³ Kazneni zakon, *Narodne novine* 110/97, 27/98. – ispr., 50/00 – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11, 77/11. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: KZ/97).

⁴ Kazneni zakon, *Narodne novine* 125/11, 144/12, 56/15, 61/15. – ispr., 101/17, 118. (18, 126/19, 84/21; u daljnjem tekstu: KZ/11).

kaznenog prava. Potom ćemo obraditi na postojeći sustav sankcija. Naposljetku ćemo se osvrnuti na odabrana pitanja posebnog dijela. Cilj teksta je ponuditi koncizan prikaz glavnih značajki hrvatskog kaznenog materijalnog prava kao instrumenta društvene zaštite u Republici Hrvatskoj.

TEMELJNE ZNAČAJKE HRVATSKOG KAZNENOG PRAVA

Opći dio hrvatskog kaznenog prava temelji se na arhitekturi kaznenog djela svojstvenoj germanskom pravnom krugu. Prema tom shvaćanju, kazneno djelo predstavlja sintezu četiriju elemenata: radnje, bića, protupravnosti i krivnje.⁵ Ovakva koncepcija je i inače svojstvena zemljama bivše Jugoslavije te ju, osim pravne teorije, prihvaća i novija hrvatska sudska praksa.⁶

Jedno od temeljnih načela, koja obilježavaju hrvatsko kazneno pravo, je načelo krivnje. Ono je sadržano u čl. 4. KZ/11, koji kaže da nitko ne može biti kažnjen ako nije kriv za počinjeno kazneno djelo. Ovdje treba reći kako je KZ/97 sadržavao bitno širu formulaciju ovog načela, propisujući da se osobi koja nije kriva ne može izreći, ne samo kazna, nego niti bilo koja druga kaznenopravna sankcija. U tom smislu, odredba KZ/11 je u bitnome uža, što na praktičnom polju ima za posljedicu mogućnost izricanja određenih sigurnosnih mjera neubrojivim osobama.⁷ Zato se može zaključiti da neubrojivi više nisu u potpunosti izuzeti od kaznenopravne represije.

U pogledu načina počinjenja razlikuju se kaznena djela činjenjem od kaznenih djela nečinjenjem, pri čemu se kod potonjih prihvaća podjela na prava i neprava. Kao kriterij razlikovanja uzima se uključenost posljedice u biće kaznenog djela.⁸ Uvodno je već spomenuto kako počinitelji kaznenog djela nisu samo fizičke, već i pravne osobe. Prihvaćen je model prema kojem se odgovornost pravne osobe temelji na kaznenoj odgovornosti odgovorne fizičke osobe u pravnoj osobi. Sudska praksa je u tom pogledu zauzela vrlo pragmatično shvaćanje, prema kojem

⁵ Usp. Novoselec, P. (2016). *Opći dio kaznenog prava*, V. izmijenjeno izdanje. Osijek: Pravni fakultet Osijek, 113. U starijoj literaturi, Bačić je zagovarao podjelu elemenata na radnju, protupravnost, krivnju i kažnjivost. V.: Bačić, F. (1998). *Kazneno pravo, opći dio*, peto izdanje. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 108.

⁶ V. npr. Vrhovni sud Republike Hrvatske (VSRH), I Kž 30/118.

⁷ O razlozima zakonske reforme v.: Bojanić, I., Mrčela, M. (2012). Koncepcija krivnje u novom Kaznenom zakonu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 19, br. 2, 389–407.

⁸ Novoselec, P. (2016). *Op. cit.*, bilj. 5.

„...nemogućnost identifikacije odgovorne osobe (...) ne znači da automatski otpada i odgovornost pravne osobe, jer je u postupku bitno utvrditi kao prethodno pitanje postoji li pretpostavljena krivnja odgovorne osobe“.⁹

Hrvatsko kazneno pravo prihvaća tradicionalnu kontinentalnu europsku podjelu¹⁰ razloga isključenja kaznene odgovornosti na razloge isključenja protupravnosti, razloge isključenja krivnje, a iznimno i razloge isključenja kažnjivosti (beznačajno djelo). Od razloga isključenja protupravnosti najveći praktični značaj ima nužna obrana. Povodom pitanja isključenja krivnje treba istaknuti da je donošenjem KZ/11 zakonodavac u cijelosti usvojio tzv. psihološko-normativne teorije krivnje, prihvaćajući nepostojanje tzv. ispričavajućeg razloga kao četvrtog, negativnog sastojka krivnje. Tako danas u hrvatskom sustavu postoje dva ispričavajuća razloga, prekoračenje nužne obrane zbog ispričive jake prepasti, te krajnja nužda kod koje zlo koje je počinjeno nije nesrazmjerno veće od zla koje je prijetilo. Osim njih, do isključenja krivnje dolazi i u određenim slučajevima zabluda. Ipak se mora upozoriti da su i ispričavajući razlozi i zablude shvaćeni više kao teorijski koncepti, te da je u sudskoj praksi vrlo malo odluka u kojima su ti instituti zaista i primijenjeni.¹¹ Oblici krivnje su namjera (kao teži) i nehaj. Namjera može biti izravna prvog i drugog stupnja te neizravna, a nehaj može biti svjesni i nesvjesni.

KZ/11 je, jednako kao i KZ/97, zasnovan na tzv. dualističkom sustavu sudioništva, što znači da razlikuje počinitelje od sudionika u užem smislu. Kao dominantni kriterij razlikovanja, teorija i praksa prihvaćaju njemačku teoriju o vlasti nad djelom.¹² U počiniteljstvo spadaju pojedinačni i posredni počinitelj te supočinitelji, a u sudioništvo u užem smislu poticatelj i pomagatelj.

Za utjecaj kaznenog prava na dinamiku društva značajno je promotriti uređenje instituta zastare, kojoj je zakonodavac posvetio čitavu glavu u okviru općeg dijela (Glava VII). U teoriji i praksi zauzeto je pretežito stajalište da je zastara institut mješovite, materijalno-procesne naravi,¹³ pa je dopuštena retroaktivna primjena produljenih (strožih) zastarnih rokova, uz uvjet da zastara u konkretnom predmetu već nije bila nastupila u trenutku stupanja na snagu KZ/11 (čl. 86. KZ/11). Kuriozitet hrvatskog prava predstavlja ustavna

⁹ Tako npr. Županijski sud u Varaždinu, Kž 662/11.

¹⁰ Usp. Josipović, I., Krapac, D., Novoselec, P. (2001). *Stalni međunarodni kazneni sud*. Zagreb: Narodne novine, 115.

¹¹ Mrčela, M., Vuletić, I. (2021). *Komentar Kaznenog zakona – opći dio*. Rijeka: Libertin naklada, 195 i dalje.

¹² Detaljno o tome: Bojanić, I. (2003). *Počiniteljstvo kao vlast nad djelom*. Zagreb: Kaznenopravno-kriminalistička biblioteka Vladimir Bayer, Hrvatsko udruženje za kazneno pravo i praksu i Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Za noviju praksu v. npr. VSRH, Kž-eu 8/2020.

¹³ V. npr. VSRH, I Kž 725/2007.

odredba o nezastarijevanju kaznenih djela ratnog profiterstva i kaznenih djela povezanih s pretvorbom i privatizacijom. Naime, uslijed tektonskih poremećaja koje su ratno profiterstvo i pretvorbeni kriminalitet unijeli u hrvatsko gospodarstvo, ustavotvorac se 2010. godine odlučio na hrabru promijenu te je spomenuta kaznena djela pravno izjednačio s najtežim djelima (poput genocida ili ratnog zločina), propisavši da ona ne mogu zastarjeti. No, Ustavni sud Republike Hrvatske je vrlo brzo relativizirao tu odredbu tako što je u tzv. odluci „Hypo-Alpe-Adria“¹⁴ zauzeo stajalište da se ona ne može primjenjivati tamo gdje je zastara 2010. već bila nastupila (a to su praktički svi slučajevi ratnog profiterstva i velika većina slučajeva pretvorbenog gospodarskog kriminaliteta). Ustavni sud je ovu odluku donio usprkos tome što je većina vodećih teoretičara zastupala upravo suprotno mišljenje.¹⁵ Zbog toga navedena odredba nije doživjela široku primjenu u hrvatskoj sudskoj praksi.¹⁶

PREGLED SUSTAVA KAZNENOPRAVNIH SANKCIJA PREMA KZ/11

Donošenjem KZ/11, Republika Hrvatska je pluralistički sustav kaznenopravnih sankcija (u kojem su uz kazne i sigurnosne mjere postojale i tzv. mjere upozorenja) zamijenila dualističkim sustavom (koji sankcije dijeli na kazne, zasnovane na krivnji, te sigurnosne mjere, zasnovane na opasnosti počinitelja u trenutku izricanja presude i ograničene načelom razmjernosti).¹⁷

Sustav kaznenopravnih sankcija prema KZ/11 u velikoj je mjeri uvjetovan presudom ESLJP-a *Branko Tomašić i dr. protiv Hrvatske* od 15. siječnja 2009. godine.¹⁸ U toj presudi, ESLJP je utvrdio kako Republika Hrvatska nije

¹⁴ Ustavni sud Republike Hrvatske, U-III-4149/2014.

¹⁵ V. npr. Novoselec, P., Novosel, D. (2011). *Nezastarijevanje kaznenih djela ratnog profiterstva i kaznenih djela iz procesa pretvorbe i privatizacije*. Zagreb: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2, 603–620. V. i Novoselec, P. (2015). *Nezastarijevanje kaznenih djela vezanih uz ratno profiterstvo i proces pretvorbe i privatizacije – Osvrt na odluku Ustavnog suda u „slučaju Hypo“*. Zagreb: *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 22, br. 2, 437–451.

¹⁶ Detaljnije: Josipović, I. (2018). *Zastara u predmetima ratnog profiterstva i kriminala u pretvorbi i privatizaciji i kontroverze nakon odluke Ustavnog suda u predmetu HYPO*. Zagreb: *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, br. 2, 197–259.

¹⁷ Novoselec, P. (2015). *Op. cit.*, bilj. 5, 359. Na ovom mjestu treba napomenuti kako, uz spomenute sankcije, postoje još i posebne sankcije za maloljetnike i mlade punoljetnike, a to su odgojne mjere i kazna maloljetničkog zatvora. U ovom tekstu ćemo se, međutim, baviti samo sankcijama za punoljetne počinitelje prema KZ/11 (maloljetničke sankcije uređene su Zakonom o sudovima za mladež).

¹⁸ Tako Turković, K. i dr. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine, 6.

ispunila obvezu uspostavljanja efikasnog mehanizma zaštite života,¹⁹ prema čl. 2. EKLJP pa je takvo utvrđenje uvjetovalo osmišljavanje novog sustava kaznenopravnih sankcija, pri čemu su neke od već postojećih zadržane uz (manje ili veće) izmjene, neke su ukinute ili je promijenjena njihova pravna narav, a uvedene su i neke posve nove sankcije.

U pogledu kazni, zakonodavac je odredio svrhu kažnjavanja kao sintezu generalne i specijalne prevencije, retribucije te, u konačnici, resocijalizacije (čl. 41. KZ/11). Predviđene su tri osnovne vrste kazni, a to su zatvor, dugotrajni zatvor i novčana kazna. Zatvorska kazna je najstroža vrsta kazne u hrvatskom kaznenom pravu. On se može javiti u varijanti „običnog“ zatvora, u trajanju od najmanje tri mjeseca do najviše dvadeset godina, odnosno u varijanti dugotrajnog zatvora, koji može trajati od dvadeset jedne pa do četrdeset, a iznimno i pedeset godina. Pedeset godina je ujedno i najstroža kazna koju hrvatsko kazneno zakonodavstvo pozna. Ovdje se može spomenuti da se zakonodavac nije odlučio uvesti kaznu doživotnog zatvora. Umjesto toga, zadržan je koncept dugotrajnog zatvora, ali je podignut maksimum s četrdeset na pedeset. Ipak, ta mogućnost postoji samo ako je u pitanju stjecaj kaznenih djela i sud je odmjerio pojedinačne kazne dugotrajnog zatvora koje u zbroju prelaze pedeset. Tu je stvorena jedna neobična praznina: naime, iz izričaja čl. 46. st. 2. KZ/11, koji uređuje ovo pitanje, proizlazi da je moguće izreći ili kaznu do četrdeset godina ili kaznu od pedeset godina, ali da nije moguće izreći kaznu u trajanju između četrdeset i pedeset.²⁰ U dosadašnjoj hrvatskoj sudskoj praksi izrečena je samo jedna (nepravomoćna) zatvorska kazna u trajanju od pedeset godina.

Propisane su i alternative kazni zatvora, predviđene prvenstveno za lakše oblike kriminaliteta. Naime, vodeći računa o njihovom pretežito štetnom učinku iz specijalno preventivnog kuta, zakonodavac je čl. 45. definirao da su kratkotrajne kazne zatvora (a to su one do šest mjeseci) iznimne i da kod njih u pravilu treba pribjeći alternativama.²¹ Te alternative su uvjetna osuda i rad za opće dobro. Uvjetnom osudom je moguće zamijeniti izrečenu kaznu zatvora u trajanju do jedne godine ili novčanu kaznu (čl. 56. st. 1. KZ/11), a radom za opće dobro je moguće zamijeniti kaznu zatvora u trajanju manjem od godinu dana ili novčanu kaznu manju od tri stotine i šezdeset dnevnih iznosa (čl. 55. st. 1. KZ/11).²² Obje alternativne sankcije se vrlo često primjenjuju u

¹⁹ *Branko Tomašić i dr. protiv Hrvatske*, ESLJP, 46598/06, paras. 35–74.

²⁰ Mrčela, M., Vuletić, I. (2021). *Komentar Kaznenog zakona – opći dio*. Rijeka: Libertin naklada, bilj. 11, 286.

²¹ Za kritiku kratkotrajnih kazni zatvora v. npr. Šeparović, Z. (2003). *Kazneno izvorno pravo i uvod u penologiju*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 101.

²² Iscrpno o radu za opće dobro i kritici postojećeg zakonskog rješenja: Salitrežić, A. (2018). *Rad za opće dobro u hrvatskom kaznenom pravu*. Pravni fakultet Osijek (specijalistički rad).

hrvatskoj sudskoj praksi. Još se može spomenuti i djelomična uvjetna osuda, koja se može primijeniti kada je sud izrekao kaznu zatvora u trajanju duljem od jedne, a kraćem od tri godine, pa se osuđenika upućuje na izdržavanje određenog dijela kazne koji se određuje presudom i traje najmanje šest mjeseci (čl. 57. KZ/11).

Zakonodavac spominje *glavne* i *sporedne* kazne, pri čemu ne navodi koja je razlika između njih. U literaturi preteže stajalište prema kojem je glavna kazna ona kojom se prvenstveno ostvaruje svrha kažnjavanja, dok je sporedna ona kojom se samo pojačava učinak glavne.²³ Kazne zatvora i dugotrajnog zatvora su uvijek glavne, dok novčana kazna može biti i glavna i sporedna. Ona će biti glavna u dva slučaja: kada ju sud odluči izreći kao glavnu (što je moguće za djela za koja je propisana kazna do tri godine zatvora), te kod onih kaznenih djela kod kojih je novčana kazna jedina propisana.²⁴ Kod kaznenih djela počinjenih iz koristoljublja, pak, je uvijek moguće izreći novčanu kaznu (dakle i kada nije propisana), a može se i kumulirati s izrečenom zatvorskom kaznom. Visina novčane kazne utvrđuje se pomoću tzv. sustava dnevnih iznosa, pri čemu se u obzir uzima onaj iznos koji počinitelju ostaje nakon podmirenja nužnih životnih troškova (tzv. neto iznos). Zbog poteškoća u utvrđivanju odgovarajućeg dnevnog iznosa, novčana kazna je relativna rijetkost u sudskoj praksi.

KZ/11 značajnije je izmijenio sustav sigurnosnih mjera u hrvatskom kaznenom pravu. Tako je proširen krug mjera sa prijašnjih šest na devet. Pritom su uvedene neke potpuno nove sigurnosne mjere kojima se izražava pojačana zaštita ranjivijih kategorija (poput djece i žrtava obiteljskog nasilja i zlostavljanja). Mjere koje su zadržane iz prethodnog zakonodavstva su u većoj mjeri promijenjene. Neke mjere su i ukinute pa je tako prijašnja sigurnosna mjera oduzimanja predmeta izgubila status sigurnosne mjere te je prebačena u Glavu VI KZ/11, dok je sigurnosna mjera protjerivanja stranca iz zemlje posve izbrisana iz hrvatskog kaznenog zakonodavstva.²⁵ Trenutno postoje sljedeće sigurnosne mjere: obvezno psihijatrijsko liječenje; obvezno liječenje od ovisnosti; obvezan psihosocijalni tretman; zabrana obavljanja dužnosti ili djelatnosti; zabrana upravljanja motornim vozilom; zabrana približavanja, uznemiravanja i uhođenja; zabrana pristupa internetu; udaljenje iz zajedničkog kućanstva; zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora. S praktične strane, primjena svake od ovih mjera nije jednako djelotvorna pa se pojedinim

²³ Novoselec, P. (2015). Nezastarijevanje kaznenih djela vezanih uz ratno profiterstvo i proces pretvorbe i privatizacije – Osvrt na odluku Ustavnog suda u „slučaju Hypo“. Zagreb: *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 22, br. 2, bilj. 5, 369.

²⁴ Tako: Mrčela, M., Vuletić, I. (2021). *Komentar Kaznenog zakona – opći dio*. Rijeka: Libertin naklada, bilj. 11, 265.

²⁵ Usp. *Ibid.*, 421.

mjerama upućuju velike kritike. Kod nekih mjera se čak upozorava da nisu uopće primjenjivane u praksi jer nije jasno tko ih i kada izriče.²⁶

Uz opisano, spomenut ćemo još i institut oduzimanja imovinske koristi. Premda ne predstavlja kaznenopravnu sankciju *stricto sensu*, oduzimanje imovinske koristi također (značajno) pogađa počinitelja kaznenog djela i stvara određenu generalno preventivnu poruku, pa u tom smislu ostvaruje i odgovarajući utjecaj na društvenu sredinu.²⁷ Jedno od temeljnih načela hrvatskog kaznenog prava je načelo oduzimanja imovinske koristi, koje kaže da nitko ne može zadržati imovinsku korist koju je ostvario kaznenim djelom (čl. 5. KZ/11). Time se zapravo proklamira pravilo prema kojem se nitko ne smije bogatiti kaznenim djelima. Zato je oduzimanje imovinske koristi uvijek obvezno u osuđujućoj presudi, odnosno u presudi kojom se utvrđuju počinjenja djela u stanju neubrojivosti. Također je propisano i da oduzimanje imovinske koristi ne može zastarjeti (čl. 85. st. 4. KZ/11). Razlikuje se „obično“ oduzimanje (čl. 77. KZ/11) od tzv. proširenog oduzimanja imovinske koristi (čl. 78. KZ/11). Potonje se odnosi samo na djela iz nadležnosti Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta i kod njega se teret dokazivanja zakonitosti porijekla imovine prebacuje na optuženika te je krug osoba od kojih se korist može oduzeti znatno širi.²⁸

O ODABRANIM TEMAMA POSEBNOG DIJELA

Ako se promatra posebni dio KZ/11, može se zaključiti kako hrvatsko kazneno pravo prati međunarodne trendove, redovito implementirajući međunarodne pravne standarde u svoje nacionalno kazneno zakonodavstvo.²⁹ Posebni dio sastoji se od čak dvadeset i šest glava i ukupno blizu tri stotine kaznenih djela. Kaznena djela su razvrstana prema kriteriju zaštićenog pravnog dobra i u tom su pogledu izvršene mnoge promijene u odnosu na KZ/97. Uvedene su i neke posve nove glave, sa svrhom da se naglasi i pojača zaštita određenih pravnih dobara ili ranjivih skupina.

²⁶ V. npr. Vuletić, I., Salitrežić, A., Sajter, I. (2021). Osvrt na zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora – uz kriticism i skepticizam. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 28, br. 2, 551–567.

²⁷ Mamak, K. i dr. (2022). Should gains from criminal knowledge be forfeited?. *Crime, Law and Social Change*, vol. 77, br. 3, 305.

²⁸ Detaljnije: Rokсандić Vidlička, S., Šamota Galjer, M. (2015). Političko-gospodarski kriminalitet i prošireno oduzimanje imovinske koristi: Quo vadis, Hrvatska?. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 22, br. 2, 523–557.

²⁹ Turković, K. i dr. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine, bilj. 18, 4–7.

Možemo, tako, spomenuti pojačanu zaštitu djece od spolnog zlostavljanja, koja je izvršena uvođenjem nove glave (Glava XVII: Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta) modelirane prema standardima Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.³⁰ Povišena je dobna granica dobrovoljnog stupanja u seksualne odnose s ranijih 14 na 15 godina starosti, čime se hrvatsko kazneno pravo u tom pitanju svrstalo u red strožih prava u okvirima Vijeća Europe. Uvedena je i kažnjivost zablude o biću (zablude o dobi žrtve), pa je na taj način postao kažnjiv i nehaj.

Slično postroženje režima može se vidjeti i kod kaznenih djela protiv spolne slobode (Glava XVI), gdje je kao uzor poslužio engleski Sexual Offence Act iz 2003. godine.³¹ Uvedena je kažnjivost zablude o biću i definirane su situacije u kojima će se pretpostavljati da nema pristanka žrtve pa će teret dokazivanja prelaziti na optuženika. Uvedeni su i neki dosad hrvatskom pravu nepoznati oblici silovanja, poput tzv. silovanja prijevarom (engl. rape by deception). Ovim promjenama je hrvatsko pravo značajnije odstupilo od njemačkih i švicarskih uzora i približilo se common law pravnoj tradiciji, zbog čega se zakonodavac našao na meti višestrukih i opravdanih znanstvenih kritika.³² U praksi, pak, kontroverzni novi oblici seksualnih kaznenih djela za sada nisu doživjeli širu primjenu.

Hrvatsko kazneno pravo zauzelo je stav nulte tolerancije prema korupciji, koncipirajući kažnjivost te štetne društvene pojave razmjerno strogo. KZ/11. ne predviđa posebnu glavu u kojoj bi bila cjelovito uređena sva koruptivna kaznena djela, nego su ona razmještena u različitim glavama. Najvažnija od njih, koja imaju najveću zastupljenost u sudskoj praksi, svakako su ona iz glave kaznenih djela protiv službene dužnosti (Glava XXVIII), poput zlouporabe položaja i ovlasti (čl. 291. KZ/11), primanja mita (čl. 293. KZ/11), davanja mita (čl. 294. KZ/11) i trgovanja utjecajem (čl. 295. KZ/11). Pojam mita je u hrvatskom kaznenom pravu postavljen vrlo široko, na način da obuhvati

„...svaku nepripadnu nagradu, dar ili drugu imovinsku ili neimovinsku korist bez obzira na vrijednost“ (čl. 87. st. 23. KZ/11).

³⁰ Turković, K. i dr. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine, bilj. 18, 4–7.

³¹ *Ibid.*, 206.

³² V. npr. Rittossa, D., Martinović, I. (2014). Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje – teorijski i praktični problem. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 21, br. 2, 509–548. Za analizu stanja u praksi i potrebe tako drastičnog proširenja kaznene zone v.: Mrčela, M., Vuletić, I., Livazović, G. (2020). Negligent Rape in Croatian Criminal Law: Was the Legal Reform Necessary?. *Review of Central and East European Law*, vol. 45, br. 1, 126–160.

To znači da i razmjerno sitne vrijednosti mogu biti tumačene kao mito u određenim okolnostima. Tako su hrvatski sudovi uzeli npr. da je davanje ručnog sata mito, bez obzira na njegovu neznatnu tržišnu vrijednost,³³ zatim da 400 kn (cca 50 EUR) predstavlja mito, dostatno za bezuvjetnu zatvorsku kaznu³⁴ itd.

Pojačana zaštita ugroženijih društvenih kategorija dolazi do izražaja i kroz posebne glave kaznenih djela kojima se štite radnička prava i socijalna prava (Glava XII) te brak, obitelj i djeca (Glava XVIII). Karakteristično za hrvatskog zakonodavca je stvaranje posebnih kaznenih djela za različite situacije. Rečeno se može opisati na primjeru zaštite zdravlja ljudi od nesavjesnih liječničkih i medicinskih zahvata: dok je to pravno dobro u većini zemalja zapadne Europe zaštićeno općim kaznenim djelima protiv života i tijela,³⁵ u Republici Hrvatskoj je predviđeno posebno kazneno djelo nesavjesnog liječenja (čl. 181. KZ/11).³⁶ Usprkos tome, analiza stanja u praksi pokazuje da većina kaznenih prijava za ovo djelo završava odbačajem i da je vrlo malo kaznenih postupaka i osuđujućih presuda³⁷ pa se postavlja pitanje koliko je ovakvo zakonsko rješenje učinkovito i svrhovito.

Taj i mnogi drugi primjeri, po našem mišljenju, govore o prenormiranosti hrvatskog kaznenog materijalnog zakonodavstva. Ta pojava je dijelom shvatljiva, ako se uzme u obzir da je Republika Hrvatska relativno nedavno prošla kroz postupak pridruživanja Europskoj uniji, uslijed čega je morala uskladiti svoje propise s europskom pravnom stečevinom. Ipak, kako smo uvodno istaknuli, razvila se svojevrsna kultura čestog mijenjanja kaznenog zakonodavstva, što je pojava koja u svakom slučaju onemogućuje konstantu u tumačenju i razvoj stabilne prakse. Mišljenja smo da je stvaranje mnogobrojnih kaznenih djela, od kojih neka nikada nisu primijenjena u sudskoj praksi, predstavlja suvišan intelektualni napor koji s jedne strane dovodi do nepreglednosti propisa, dok s druge strane ne doprinosi proklamiranim društvenim zadacima i svrsi kaznenog prava.

³³ VSRH, I Kž 324/2008.

³⁴ VSRH, I Kž 174/2007.

³⁵ Za uređenje liječničke pogreške u poredbenom pravu v.: Pichler, D., Vuletić, I. (2020). *Građanskopravni i kaznenopravni aspekti pogrešaka u medicini*. Osijek: Pravni fakultet Osijek, 66–78.

³⁶ Ovdje treba napomenuti da slično rješenje postoji i u većini ostalih zemalja iz sastava bivše Jugoslavije.

³⁷ Pichler, D., Vuletić, I. (2020). *Op. cit.*, bilj. 36, 85.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Tijekom prethodnih izlaganja ponudili smo kratki i jezgroviti prikaz glavnih odrednica hrvatskog kaznenog materijalnog prava. Prikazavši najvažnije značajke njegovog općeg dijela, sustava kaznenopravnih sankcija i posebnog dijela, neizravno smo željeli pružiti dojam o hrvatskom kaznenom pravu kao posljednjoj brani društvene sigurnosti.

Na temelju iznesenog, držimo opravdanim zaključiti kako hrvatsko kazneno pravo nepobitno ide uz korak sa suvremenim europskim i međunarodnim pravnim standardima. To se očituje kroz redovite promjene zakonodavstva i njegovo usklađivanje sa zahtjevima međunarodnih konvencija, akata Europske unije i Vijeća Europe, te praksom ESLJP-a. Međutim, u nastojanju da bude suvremen, hrvatski zakonodavac se povremeno „gubi“ jer prihvaća standarde koji nisu u skladu s domaćom kaznenopravnom tradicijom pa poseže za rješenjima koja nisu svrhovita niti nužna. U takvim okolnostima jasno je da niti teorija niti praksa ne nude odgovarajuća tumačenja, pa se događa da se stvaraju pravne praznine ili da se određene odredbe uglavnom ne primjenjuju.

Na praktičnom polju akutni problem predstavlja dugotrajnost kaznenih postupaka. Ovdje treba naglasiti da se prigovor dugotrajnosti ne može uputiti načelno i uopćeno – jer mnogi postupci završavaju u relativno kratkom roku – kao i da za dulje trajanje postoje mnogi objektivni razlozi (poput nedovoljnog broja sudaca, slabe infrastrukture, velikog obima spisa i razmjerno širokih mogućnosti obrane za odugovlačenjem postupka). Unatoč tome, problem trajanja postupaka, a povremeno i nekonzistentna politika sankcioniranja, dovode do slabljenja povjerenja javnosti u pravosuđe, čime se slabe i zadaća i svrha kaznenog prava u društvu. U tom kontekstu vjerujemo da je hrvatsko kazneno pravo, ako se promatra kao instrument zaštite životne sredine, u vrlo sličnom položaju i suočeno s istovjetnim problemima kao i većina ostalih kaznenopravnih sustava na području bivše Jugoslavije.

LITERATURA

- Bačić, F. (1998). *Kazneno pravo, opći dio*, peto izdanje. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bojanić, I. (2003). *Počiniteljstvo kao vlast nad djelom*. Zagreb: Kaznenopravno-kriminalistička biblioteka Vladimir Bayer, Hrvatsko udruženje za kazneno pravo i praksu i Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
- Bojanić, I., Mrčela, M. (2012). Konceptija krivnje u novom Kaznenom zakonu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 19, br. 2.
- Jescheck, H.-H., Weigend, T. (1996). *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker & Humblot.

- Josipović, I. (2018). Zastara u predmetima ratnog profiterstva i kriminala u pretvorbi i privatizaciji i kontroverze nakon odluke Ustavnog suda u predmetu HYPO. Zagreb: *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, br. 2.
- Josipović, I., Krapac, D., Novoselec, P. (2001). *Stalni međunarodni kazneni sud*, Zagreb: Narodne novine.
- Levitt, A. (1922). Some Societal Aspects of the Criminal Law. *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 13, br. 1.
- Mamak, K. i dr. (2022). Should gains from criminal knowledge be forfeited?. *Crime, Law and Social Change*, vol. 77, br. 3.
- Mrčela, M., Vuletić, I. (2021). *Komentar Kaznenog zakona – opći dio*. Rijeka: Libertin naklada.
- Mrčela, M., Vuletić, I., Livazović, G. (2020). Negligent Rape in Croatian Criminal Law: Was the Legal Reform Necessary?. *Review of Central and East European Law*, vol. 45, br. 1.
- Novoselec, P. (2015). Nezastarijevanje kaznenih djela vezanih uz ratno profiterstvo i proces pretvorbe i privatizacije – Osvrt na odluku Ustavnog suda u „slučaju Hypo“. Zagreb: *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 22, br. 2.
- Novoselec, P. (2016). *Opći dio kaznenog prava*, V. izmijenjeno izdanje. Osijek: Pravni fakultet Osijek.
- Novoselec, P., Novosel, D. (2011). Nezastarijevanje kaznenih djela ratnog profiterstva i kaznenih djela iz procesa pretvorbe i privatizacije. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. Zagreb, vol. 18, br. 2.
- Pichler, D., Vuletić, I. (2020). *Građanskopravni i kaznenopravni aspekti pogrešaka u medicini*. Osijek: Pravni fakultet Osijek.
- Rittossa, D., Martinović, I. (2014). Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje – teorijski i praktični problem. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 21, br. 2
- Roksandić Vidlička, S., Šamota Galjer, M. (2015). Političko-gospodarski kriminalitet i prošireno oduzimanje imovinske koristi: Quo vadis, Hrvatska?. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 22, br. 2.
- Salitrežić, A. (2018). *Rad za opće dobro u hrvatskom kaznenom pravu*. Pravni fakultet Osijek (specijalistički rad).
- Šeparović, Z. (2003). *Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Turković, K. i dr. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine, bilj. 18.
- Vuletić, I., Salitrežić, A., Sajter, I. (2021). Osvrt na zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora – uz kritičizam i skepticizam. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 28, br. 2.

*Igor Vuletić, Ph.D.**
Faculty of Law in Osijek
Josip Juraj Strossmayer University
ORCID: 0000-0001-5472-5478

THE ENVIRONMENT AND CRIMINAL LAW INSTRUMENTS OF PROTECTION^{**} The norm and praxis of the Republic of Croatia

ABSTRACT: The paper provides a concise presentation of the main features of Croatian substantive criminal law as an instrument of social protection. The author describes the most important determinants of the general and special part of the Croatian Criminal Code, analyses the most important case law examples, points out selected theoretical controversies and positions of primarily Croatian but occasionally foreign theorists, and on such a basis expresses his opinions on the observed problems. On this foundation, the author draws a conclusion about how and to what extent Croatian criminal substantive law fulfils its social role in the context of existing social circumstances and needs.

Keywords: sanction, penalty, guilt, criminal act, purpose of punishment, general prevention, retribution

* ivuletic@pravos.hr, Associate professor, head of the Criminal Law Department.

** The paper was received on September 17th, 2022, and the paper was accepted for publication on December 2nd, 2022. The translation of the original article into English is provided by the *Glasnik of the Bar Association of Vojvodina*.

INTRODUCTION

Criminal law, in accordance with its subsidiary character, represents the last barrier of social protection against dangerous behaviours, which we call criminal offences. In this sense, it is the *ultima ratio societatis*, whose main task is to protect the common life of people in society.¹ A criminal offence is a social phenomenon, and the perpetrator of a criminal offence is a member of society, which is why criminal law regulations must follow social tendencies and find the best way to respond to such tendencies.² That is why criminal law always follows the dynamics of social changes. It is precisely in this context that it is interesting to observe Croatian criminal law.

Since becoming independent, the Republic of Croatia has gone through a series of reforms of its criminal legislation. These reforms followed corresponding socio-political trends: from the need to create one's own modern criminal legislation by adopting the Criminal Code from 1997,³ through the necessity of complying with international standards by introducing new institutes (for example, the responsibility of legal entities, crimes against humanity and command responsibility, etc.) to meeting the criteria established through the verdicts of the ECtHR with the adoption of the last Criminal Code, which entered into force in 2013.⁴ At this point, the author will dare to state that there is a kind of culture of frequent changes and adaptation of regulations in the Republic of Croatia. Thus, it can be noted that the existing CC/11 has been amended and supplemented seven times since its adoption in 2011. A similar situation applies to procedural legislation. The author believes that such a situation is by no means desirable, because frequent changes make it impossible for the practice to establish itself, thereby indirectly causing legal uncertainty, and this definitely has a significant impact on the below-described task of criminal law in society.

Given that the paper is focused on the issue of environmental protection via criminal law instruments, its main part will focus on several selected areas of criminal substantive law that the author believes best illustrate the dynamics

¹ Jescheck, H. H., Weigend, T. (1996) *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker & Humblot, 2.

² Levitt, A. (1922). Some Societal Aspects of the Criminal Law. *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 13, no. 1, 90–91.

³ Criminal Code NN 110/97, 27/98 – amd., 50/00 – Decision of the Constitutional Court of the Republic of Croatia, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03 – Decision of the Constitutional Court of the Republic of Croatia, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11, 77/11 – Decision of the Constitutional Court of the Republic of Croatia (hereinafter: CC/97).

⁴ Criminal Code NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15 – amd., 101/17, 118 (18, 126/19, 84/21 (hereinafter: CC/11).

of interaction between criminal law and society. First, the paper presents the fundamental features of Croatian substantive criminal law. Afterwards, it deals with the existing system of sanctions. Finally, selected questions of the special part will be discussed. The aim of the paper is to offer a concise presentation of the main features of Croatian substantive criminal law as an instrument of social protection in the Republic of Croatia.

BASIC FEATURES OF THE CROATIAN CRIMINAL LAW

The general part of Croatian criminal law is based on the architecture of the criminal offence specific to the German legal circle. According to this understanding, a criminal offence represents a synthesis of four elements: action, being, illegality and guilt.⁵ This understanding is typical of the countries of the former Yugoslavia and, in addition to jurisprudence, it is also accepted by recent Croatian judicial practice.⁶

One of the fundamental principles that characterise Croatian criminal law is the principle of guilt. It is contained in Art. 4. CC/11, which states that no one can be punished if he is not guilty of the crime committed. It should be noted here that CC/97 contained a significantly broader formulation of this principle, stipulating that on a person who is not guilty cannot be imposed not only a sentence, but also any other criminal sanction. In this sense, the provision of CC/11 is essentially narrower, which in the practical field results in the possibility of imposing certain security measures on legally insane persons.⁷ That is why it can be concluded that legally insane persons are no longer completely exempt from criminal law repression.

Based on the way of committing a criminal offence, we differentiate between a criminal offence by action and criminal offence by inaction, with the latter being divided into real and not real offences. The involvement of the consequence in the content of the criminal offence is taken as a distinguishing criterion.⁸ It was already mentioned in the introduction that the perpetrators of

⁵ Cf. Novoselec, P. (2016). *Opći dio kaznenog prava, V. revised edition*. Faculty of Law Osijek, Osijek, 113. In older literature, Bačić advocated the division of elements into action, illegality, guilt and punishability. See: Bačić, F. (1998). *Kazneno pravo, opći dio, peto izdanje*. Faculty of Law, University of Zagreb, Zagreb, 108.

⁶ See, for example, the Supreme Court of the Republic of Croatia (SCRC), I Kž 30/118.

⁷ On the reasons for the legal reform, see: Bojanić, I., Mrčela, M. (2012). *Konceptija krivnje u novom Kaznenom zakonu. Croatian Annual of Criminal Law and Practice*, vol. 19, no. 2, 389–407.

⁸ Novoselec (2016). *Op. cit.*

a criminal offence are not only natural persons, but also legal entities. A model was accepted according to which the liability of a legal entity is based on the criminal liability of the responsible natural person in the legal entity. In this regard, judicial practice has adopted a very pragmatic understanding, according to which

“...the impossibility of identifying the responsible person ... does not mean that the responsibility of the legal entity is automatically rejected, because it is important to establish as a preliminary question in the procedure whether there is presumed guilt of the responsible person.”⁹

Croatian criminal law follows the traditional continental European division¹⁰ of the grounds for the exculpation of criminal liability into reasons related to illegality, guilt, and, exceptionally, punishability (insignificant offence). Among the reasons related to illegality, the right to self-defence is the most important one. Regarding guilt as a possible reason for exculpation, it should be pointed out that by adopting CC/11, the legislator fully adopted the so-called psychological-normative theory of guilt, accepting the absence of the so-called justifying causes as the fourth, negative element of guilt. Thus, today in the Croatian system there are two justifications, exceeding necessary defence due to strong terror that justifies the reaction and extreme necessity, where the damage committed is not disproportionately greater than the damage that threatened. In addition to them, exculpation also occurs in certain cases of delusion. However, it should be noted that both justifications and delusions are understood more as theoretical concepts and that in judicial practice there are very few decisions in which these institutes are actually applied.¹¹ The forms of guilt are intention (as the more serious one) and negligence. Intention can be direct, of the first and second degree, and indirect, while negligence can be advertent or inadvertent.

CC/11, just like C/97, is based on the so-called dualistic system of participation, which means that it distinguishes perpetrators from accomplices in the narrower sense. As the dominant criterion of distinction, theory and practice accept the German theory of authority over the act.¹² Perpetrators are

⁹ For example, County Court in Varaždin, Kž 662/11.

¹⁰ Josipović, I., Krapac, D., Novoselec, P. (2001). *Stalni međunarodni kazneni sud. Narodne novine*, Zagreb, 115.

¹¹ Mrčela, M., Vuletić, I. (2021). *Komentar Kaznenog zakona – opći dio*. Libertin naklada, Rijeka, 195 et seq.

¹² In detail, Bojanić, I. (2003). Počiniteljstvo kao vlast nad djelom. *Criminal Law Library, Croatian Association for Criminal Law and Practice and the Ministry of the Interior of the Republic of Croatia*. Zagreb. For more recent practice, see e.g. SCRC, Kž-eu 8/2020.

individual and indirect perpetrators and co-perpetrators, and accomplices in the narrower sense includes instigators and aides.

For the influence of criminal law on the dynamics of society, it is important to observe the regulation of the statute of limitations, to which the legislator devoted an entire chapter within the general part (Chapter VII). In theory and practice, the prevailing position is that the statute of limitations is an institution of a mixed, material and procedural nature,¹³ so the retroactive application of extended (stricter) statutes of limitations is allowed, with the condition that the statute of limitations in a specific case had not already started at the moment when CC/11 entered into force (Article 86 CC/11). It is interesting to note that there is a constitutional provision in Croatian law that stipulates that the statute of limitations does not apply to criminal offences of war profiteering and criminal offences related to conversion and privatisation. As a result of the tectonic disruptions that war profiteering and privatisation criminality brought to the Croatian economy, in 2010, the creators of the Constitution decided to make a big change and legally equate the mentioned criminal acts with the most serious crimes (such as genocide or war crimes) by prescribing that they cannot become statute-barred. However, the Constitutional Court of the Republic of Croatia very quickly relativized that provision by taking the position within the so-called “Hypo-Alpe-Adria” decision,¹⁴ according to which the provision cannot be applied in cases where the statute of limitations was already applicable in 2010 (which practically refers to all cases of war profiteering and the vast majority of cases of privatisation criminality). The Constitutional Court made this decision despite the fact that the majority of leading theoreticians expressed the exact opposite opinion.¹⁵ Because of this, the aforementioned provision was not widely used in Croatian case law.¹⁶

¹³ See, for example, SCRC, I Kž 725/2007.

¹⁴ Constitutional Court of the Republic of Croatia, U-III-4149/2014.

¹⁵ For example, Novoselec, P., Novosel, D. (2001). Nezastarijevanje kaznenih djela ratnog profiterstva i kaznenih djela iz procesa pretvorbe i privatizacije. *Croatian Annual of Criminal Law and Practice*. Zagreb, vol. 18, no. 2, 603–620. Also see Novoselec, P. (2015). Nezastarijevanje kaznenih djela vezanih uz ratno profiterstvo i proces pretvorbe i privatizacije – Osvrt na odluku Ustavnog suda u „slučaju Hypo“. *Croatian Annual of Criminal Law and Practice*. Zagreb, vol. 22, no. 2, 437–451.

¹⁶ In more detail, Josipović, I. (2018). Zastara u predmetima ratnog profiterstva i kriminala u pretvorbi i privatizaciji i kontroverze nakon odluke Ustavnog suda u predmetu HYPO. *Croatian Annual of Criminal Sciences and Practice*, vol. 25, no. 2, 197–259.

OVERVIEW OF THE SYSTEM OF CRIMINAL SANCTIONS IN ACCORDANCE WITH CC/11

By adopting CC/11, the Republic of Croatia replaced the pluralistic system of criminal sanctions (in which, in addition to punishments and security measures, there were also so-called warning measures) with a dualistic system (which divides sanctions into punishments, based on guilt, and security measures, based on the danger the perpetrator poses at the moment of sentencing and limited by the principle of proportionality).¹⁷

The system of criminal sanctions according to CC/11 is largely conditioned by the verdict of the ECtHR *Branko Tomašić et al. v. Croatia* from January 15, 2009.¹⁸ In that verdict, the ECtHR found that the Republic of Croatia did not fulfil the obligation to establish an effective mechanism for the protection of life,¹⁹ according to Art. 2 of the ECHR, which conditioned the creation of a new system of criminal sanctions, whereby some of the existing ones were retained with (minor or major) changes, some were abolished or their legal nature was changed, and some entirely new sanctions were introduced.

In terms of punishment, the legislator determined the purpose of punishment as a synthesis of general and special prevention, retribution and, ultimately, resocialization (Art. 41 CC/11). Three types of punishment are prescribed, namely imprisonment, long-term imprisonment and a fine. Imprisonment is the most severe type of punishment in Croatian criminal law. Imprisonment can refer to “ordinary” imprisonment, lasting from at least three months to a maximum of twenty years, or to long-term imprisonment, which can last from twenty-one to forty years, and exceptionally fifty years. Fifty years is at the same time the most severe sentence known by the Croatian criminal legislation. It can be mentioned here that the legislator did not decide to introduce a sentence of life imprisonment. Instead, the concept of long-term imprisonment was retained, but the maximum was raised from forty to fifty years. However, this possibility exists only if it is a question of a combination of criminal offences and the court has imposed individual sentences of long-term imprisonment, which in total exceed fifty years. An unusual gap was

¹⁷ Novoselec, P. (2016). *Opći dio kaznenog prava, V. revised edition*. Faculty of Law Osijek, Osijek, 5, 359. At this point, it should be noted that, in addition to the aforementioned sanctions, there are also special sanctions for minors and younger adults, namely educational measures and a juvenile prison sentence. This paper, however, will deal only with sanctions for adult offenders according to CC/11 (juvenile sanctions are regulated by the Juvenile Courts Act).

¹⁸ Turković, K. et al. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb: Narodne novine, 6.

¹⁹ *Branko Tomašić et al. v. Croatia*, ECtHR, 46598/06, para. 35–74.

created there; namely, from the wording of Art. 46, paragraph 2 of CC/11, which regulates this issue, it follows that it is possible to impose either a sentence of up to forty years or a sentence of fifty years, but that it is not possible to impose a sentence of between forty and fifty years²⁰ In Croatian case law so far, only one (void) prison sentence of fifty years has been imposed.

Alternatives to prison sentences are also prescribed, primarily for lighter forms of crime. Namely, taking into account their predominantly harmful effect from a preventive point of view, the legislator in Art. 45. defined that short-term prison sentences (up to six months) are exceptional and that, as a rule, alternatives should be resorted to.²¹ Those alternatives are probation and community service. It is possible to replace an imposed prison sentence of up to one year or a fine with probation (Art. 56, paragraph 1, CC/11), and a prison sentence shorter than one year or a smaller fine of three hundred and sixty daily amounts can be replaced with community service (Art. 55, paragraph 1, CC/11).²² Both alternative sanctions are very often applied in Croatian case law. A partial probation can also be mentioned, which can be applied when the court has imposed a prison sentence of more than one and less than three years, and the convict is ordered to serve a certain part of the sentence, which is determined by the verdict and lasts no less than six months (Art. 57, CC/11).

The legislator mentions main and secondary punishments, but does not specify the difference between them. In literature, the prevailing point of view is that the main punishment is the one that primarily fulfils the purpose of punishment, while the secondary one is the one that only enhances the effect of the main one.²³ Imprisonment and long-term imprisonment are always the main ones, while fines can be both main and secondary. It will be the main one in two cases: when the court decides to pronounce it as the main one (which is possible for offences for which a penalty of up to three years in prison is prescribed) and for those criminal offences for which a fine is the only prescribed sanction.²⁴ In the case of criminal acts committed out of self-interest, it is always possible to impose a fine (therefore, even when it is not prescribed), and it can also be cumulated with the imposed prison sentence. The

²⁰ Mrčela, M., Vuletić, I. (2021). *Komentar Kaznenog zakona – opći dio*, Libertin naklada, Rijeka, 286.

²¹ For criticism of short-term prison sentences, see e.g. Šeparović, Z. (2003). *Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju*, Faculty of Law, University of Zagreb, Zagreb, 101.

²² More exhaustively about community service and criticism of the existing legal solution, Salitrežić, A. (2018). *Rad za opće dobro u hrvatskom kaznenom pravu*, Faculty of Law Osijek (specialist thesis).

²³ Novoselec, P. (2016). *Opći dio kaznenog prava, V. revised edition*. Faculty of Law Osijek, Osijek, 5, 369.

²⁴ As Mrčela, Vuletić. (2021). *Op. cit.*, 265.

amount of the fine is determined using the so-called system of daily amounts, whereby the amount that remains to the offender after meeting the necessary living expenses (the so-called net amount) is taken into account. Due to the difficulty in determining the appropriate daily amount, fines are relatively rare in case law.

CC/11 significantly changed the system of security measures in Croatian criminal law. Thus, the number of measures was expanded from the previous six to nine. At the same time, some completely new security measures were introduced, which express the increased protection of more vulnerable categories (such as children and victims of domestic violence and abuse). The measures retained from the previous legislation have mostly been changed. Some measures were abolished, so the previous security measure of confiscation of objects lost the status of a security measure and was transferred to Title VI of CC/11, while the security measure of expelling a foreigner from the country has been completely removed from Croatian criminal legislation.²⁵ The following security measures are currently in place: mandatory psychiatric treatment; mandatory addiction treatment; mandatory psychosocial treatment; prohibition to perform duties or activities; ban on driving a motor vehicle; prohibition of approaching, harassing and stalking; Internet access ban; removal from the joint household; protective supervision after the full execution of the prison sentence. From a practical point of view, the application of each of these measures is not equally effective, so some of them are highly criticised. For some of the measures, it is even emphasised that they have not been applied in practice at all, because it is not clear who and when is to impose them.²⁶

In addition to what has been described, the institute of confiscation of property benefits will also be mentioned. Although it does not represent a criminal sanction *stricto sensu*, confiscation of property benefits also (significantly) affects the perpetrator of a crime and creates a certain general preventive message, and in this sense it also has a corresponding impact on the social environment.²⁷ One of the fundamental principles of Croatian criminal law is the principle of confiscation of property benefits, which states that no one can retain property benefits obtained through a criminal offence (Art. 5 CC/11). In this way, the rule is proclaimed according to which no one can

²⁵ Cf. Mrčela, M., Vuletić, I. (2021). *Komentar Kaznenog zakona – opći dio*. Liber-tin naklada, Rijeka, 421.

²⁶ For example, Vuletić, I., Salitrežić, A., Sajter, I. (2021). Osvrt na zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora – uz kritičizam i skepticizam. *Croatian Annual of Criminal Sciences and Practice*, vol. 28, no. 2, 551–567.

²⁷ Mamak, K. et al. (2022). Should gains from criminal knowledge be forfeited?, *Crime, Law and Social Change*, vol. 77, no. 3, 305.

get rich through criminal acts. That is why confiscation of property benefits is always a mandatory part of a conviction or a verdict that determines the commission of an offence in a state of legal insanity. It is also prescribed that the confiscation of property benefit cannot become statute-barred (Art. 85, para. 4, CC/11). “Ordinary” confiscation (Art. 77 CC/11) differs from the so-called extended confiscation of property benefits (Art. 78 CC/11). The latter applies only to acts within the jurisdiction of the Office for the Suppression of Corruption and Organized Crime, and with it, the burden of proving the legality of the origin of the property is shifted to the accused, and the circle of persons from whom the benefit can be confiscated is considerably wider.²⁸

ON THE SELECTED TOPICS OF THE SPECIAL PART

If the special part of CC/11 is observed, it can be concluded that Croatian criminal law follows international trends, regularly implementing international legal standards in its national criminal legislation.²⁹ The special part consists of as many as twenty-six chapters and a total of nearly three hundred criminal offences. Criminal offences are classified according to the criterion of protected legal property, and in this regard, many changes have been made in relation to CC/97. Some completely new chapters were also introduced, with the purpose of emphasising and strengthening the protection of certain legal assets or vulnerable groups.

Thus, we can mention the enhanced protection of children from sexual abuse, which was implemented by introducing a new chapter (Chapter XVII: Criminal acts of sexual abuse and exploitation of a child), modelled according to the standards of the Council of Europe Convention on the Protection of Children Against Sexual Exploitation and Sexual Abuse.³⁰ The age limit for voluntarily entering into sexual relations was raised from the previous 14 to 15 years of age, which made Croatian criminal law in this matter one of the strictest laws within the framework of the Council of Europe. The criminalization of misconceptions about the victim’s age was also introduced, which made negligence punishable as well.

²⁸ In more detail, Roksandić Vidlička, S., Šamota Galjer, M. (2015). *Političko-gospodarski kriminalitet i prošireno oduzimanje imovinske koristi: Quo vadis, Hrvatska? Croatian Annual of Criminal Law and Practice*, vol. 22, no. 2, 523–557.

²⁹ Turković, K. et al. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine, 4–7.

³⁰ *Ibid.*

Criminal offenses against sexual freedom are also treated more strictly (Chapter XVI), where the English Sexual Offense Act of 2003 served as a model.³¹ The criminalization of misconceptions about the victim's age was also introduced and situations were defined in which it is to be assumed that there was no consent of the victim, so the burden of proof shifted to the accused. Some forms of rape previously unknown to Croatian law were also introduced, such as the so-called rape by deception. With these changes, Croatian law significantly deviated from the German and Swiss models and came closer to the *common law* legal tradition, which is why the legislator found himself the target of multiple and justified scientific criticisms.³² In practice, on the other hand, the controversial new forms of sexual crimes have not yet been widely applied in courts.

Croatian criminal law has adopted a position of zero tolerance towards corruption, envisaging relatively strict punishments for this harmful social phenomenon. CC/11 does not envisage a separate chapter in which all criminal offences related to corruption would be comprehensively regulated, rather they are placed in different chapters. The most important of them, which are most often encountered in case law, are criminal offences against official duty (Chapter XXVIII.), such as abuse of position and authority (Art. 291 CC/11), accepting bribes (Art. 293 CC/11), paying bribes (Art. 294 CC/11) and influence trading (Art. 295 CC/11). In Croatian criminal law, the concept of bribery is defined very broadly, in such a way that it refers to

“...any gratuitous reward, gift or other pecuniary or non-pecuniary benefit, regardless of value” (Art. 87, paragraph 23, CC/11).

This means that even small values can be interpreted as a bribe in certain circumstances. Thus, the Croatian courts consider, e.g., that giving a wristwatch is a bribe, regardless of its insignificant market value,³³ that HRK 400 (approx. EUR 50) is a bribe, sufficient for a prison sentence (not probation),³⁴ etc.

Enhanced protection of more vulnerable social categories is also expressed through special chapters of criminal offences that protect labour and social rights (Chapter XII) as well as marriage, family and children (Chapter

³¹ Turković, K. et al. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb: Narodne novine, 206.

³² For example, Rittossa, D., Martinović, I. (2014). Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje – teroijski i praktični problemi. *Croatian Annual of Criminal Law and Practice*, vol. 21, no. 2, 509–548. For an analysis of the situation in practice and the need for such a drastic expansion of the penal zone, see Mrčela, M., Vuletić, I., Livazović, G. (2020). Negligent Rape in Croatian Criminal Law: Was the Legal Reform Necessary?. *Review of Central and East European Law*, vol. 45, no. 1, 126–160.

³³ SCRC, I Kž 324/2008.

³⁴ SCRC, I Kž 174/2007.

XVIII). A characteristic of the Croatian legislator is the creation of special criminal offences for different situations. As an example, one can consider protecting people's health against negligent doctors and medical interventions: while in most countries of Western Europe this legal good is protected by general criminal offences against life and body,³⁵ in the Republic of Croatia, a special criminal offence of negligent treatment is provided (Art. 181 CC /11).³⁶ Despite this, the analysis of the situation in practice shows that the majority of criminal reports for this offence end in rejection and that there are very few criminal proceedings and convictions,³⁷ so the question arises as to how effective and purposeful this legal solution is.

That and many other examples, in the author's opinion, speak of the over-normation of the Croatian criminal substantive legislation. This phenomenon is partly understandable, if we take into account that the Republic of Croatia relatively recently went through the process of joining the EU, as a result of which it had to harmonise its regulations with the European legal acquis. However, as it was pointed out in the introduction, a kind of culture of frequent changes in criminal legislation has developed, which is a phenomenon that definitely prevents consistent interpretation and the development of stable practice. The author is of the opinion that the creation of numerous criminal acts, some of which have never been applied in case law, is an unnecessary intellectual effort that, on the one hand, leads to the incomprehensibility of regulations, while on the other, it does not contribute to the proclaimed social tasks and purpose of criminal law.

CONCLUDING CONSIDERATIONS

The paper offers a short and concise presentation of the main determinants of Croatian substantive criminal law. By showing the most important features of its general part, the system of criminal sanctions and the special part, the author wanted to indirectly give an impression of Croatian criminal law as the last defence of the society's security.

Based on the abovementioned, the author considers it justified to conclude that Croatian criminal law has undeniably been following contemporary

³⁵ For the regulation of medical malpractice in comparative law, see Pichler, D., Vuletić, I. (2020). *Građanskopravni i kaznenopravni aspekti pogrešaka u medicini*. Osijek: Faculty of Law Osijek, 66–78.

³⁶ It should be noted here that a similar solution exists in most other former Yugoslavia countries.

³⁷ Pichler, D., Vuletić, I. (2020). *Op. cit.*, 85.

European and international legal standards. This is manifested through regular changes in legislation and its alignment with the requirements of international conventions, EU and EC acts and ECtHR practice. However, in an effort to follow modern standards, the Croatian legislator sometimes “gets lost” because he accepts standards that are not in accordance with the domestic criminal law tradition, so he reaches for solutions that are neither expedient nor necessary. In such circumstances, it is clear that neither theory nor practice offers appropriate interpretations, so it happens that legal gaps are created or that certain provisions are generally not applied.

In practice, an acute problem is the length of criminal proceedings. It should be emphasised here that the objection against the long duration of proceedings cannot be made against the system in principle and in general – since many proceedings end in a relatively short period of time – also, there are many objective reasons that explain the longer duration of the proceedings (such as an insufficient number of judges, weak infrastructure, a large volume of files and relatively broad defence possibilities for delaying the procedure). Despite this, the problem of the duration of the proceedings, and occasionally the inconsistent sanctioning policy, lead to a weakening of public trust in the judiciary, which weakens the task and purpose of criminal law in society. In this context, we believe that Croatian criminal law, if viewed as an instrument of environmental protection, is in a very similar position and faces the same problems as most other criminal law systems in the territory of the former Yugoslavia.

BIBLIOGRAPHY

- Bačić, F. (1998). *Kazneno pravo, opći dio, peto izdanje*. Zagreb: Faculty of Law, University of Zagreb.
- Bojanić, I. (2003). *Počiniteljstvo kao vlast nad djelom*, Kaznenopravnikriminalistička biblioteka Vladimir Bayer, Croatian Association for Criminal Law and Practice and the Ministry of the Interior of the Republic of Croatia, Zagreb.
- Bojanić, I., Mrčela, M. (2012). *Koncepcija krivnje u novom Kaznenom zakonu*, Croatian Annual of Criminal Law and Practice, vol. 19, no. 2.
- Jescheck, H. H., Weigend, T. (1996). *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Josipović, I. (2018). Zastara u predmetima ratnog profiterstva i kriminala u pretvorbi i privatizaciji i kontroverze nakon odluke Ustavnog suda u predmetu HYPO. *Croatian Annual of Criminal Sciences and Practice*, vol. 25, no. 2.
- Josipović, I., Krapac, D., Novoselec, P. (2001). *Stalni međunarodni kazneni sud*. Zagreb: Narodne novine.

- Levitt, A. (1922). Some Societal Aspects of the Criminal Law. *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 13, no. 1.
- Mamak, K. et al. (2022). Should gains from criminal knowledge be forfeited?. *Crime, Law and Social Change*, vol. 77, no. 3.
- Mrčela, M., Vuletić, I. (2021). *Komentar Kaznenog zakona – opći dio*. Rijeka: Libertin naklada.
- Mrčela, M., Vuletić, I., Livazović, G. (2020). Negligent Rape in Croatian Criminal Law: Was the Legal Reform Necessary?. *Review of Central and East European Law*, vol. 45, no. 1.
- Novoselec, P. (2015). Nezastarijevanje kaznenih djela vezanih uz ratno profiterstvo i proces pretvorbe i privatizacije – Osvrt na odluku Ustavnog suda u „slučaju Hypo“. *Criminal Law and Practice*, vol. 22, no. 2. Zagreb.
- Novoselec, P. (2016). *Opći dio kaznenog prava*, V. izmijenjeno izdanje. Osijek: Faculty of Law Osijek.
- Novoselec, P., Novosel, D. (2011). Nezastarijevanje kaznenih djela ratnog profiterstva i kaznenih djela iz procesa pretvorbe i privatizacije. *Croatian Annual of Criminal Law and Practice*. Zagreb, vol.18, no. 2.
- Pichler, D., Vuletić, I. (2020). *Građanskopravni i kaznenopravni aspekti pogrešaka u medicini*. Osijek: Faculty of Law Osijek.
- Rittossa, D., Martinović, I. (2014). Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje – teorijski i praktični problemi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 21, no. 2.
- Roksandić Vidlička, S., Šamota Galjer, M. (2015). Političkogospodarski kriminalitet i prošireno oduzimanje imovinske koristi: Quo vadis, Hrvatska?. *Croatian Annual of Criminal Law and Practice*, vol. 22, no. 2.
- Salitrežić, A. (2018). *Rad za opće dobro u hrvatskom kaznenom pravu*. Osijek: Faculty of Law Osijek (specialist thesis).
- Šeparović, Z. (2003). *Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju*. Zagreb: Faculty of Law, University of Zagreb.
- Turković, K. et al. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.
- Vuletić, I., Salitrežić, A., Sajter, I. (2021). Osvrt na zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora – uz kritičizam i skepticizam. *Croatian Annual of Criminal Sciences and Practice*, vol. 28, no. 2.